

ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИНИНГ МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРИ ВА ЗАМОНАВИЙ МАЪНАВИЙ ТАРАҚҚИЁТ

Абдуллаев Махсет

Нукус давлат педагогика институти докторанти

Gulnarayakupova48@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20716134>

Кириш

Ҳар бир халқнинг маънавий қиёфаси унинг миллий қадриятлари орқали намоён бўлади. Миллий қадриятлар халқнинг кўп асрлик тарихи, турмуш тарзи, урф-одатлари, ахлоқий меъёрлари ва маданий меросида ўз аксини топади. Қорақалпоқ халқи ҳам бой маънавий-маданий меросга эга бўлиб, миллий қадриятлар унинг ижтимоий ҳаёти ва миллий ўзлигининг муҳим асосини ташкил этади.

Бугунги глобаллашув шароитида миллий қадриятларни сақлаш ва ривожлантириш масаласи алоҳида аҳамият касб этмоқда. Чунки жаҳон маданий интеграцияси кучайиб бораётган бир пайтда миллий ўзликни асраш ва маънавий барқарорликни таъминлаш миллий қадриятларга бўлган муносабат билан бевосита боғлиқдир. Шу нуқтаи назардан қорақалпоқ халқи миллий қадриятларининг ижтимоий-фалсафий мазмунини ўрганиш долзарб аҳамиятга эга.

Асосий қисм

Миллий қадриятларнинг ижтимоий-фалсафий моҳияти

Ижтимоий фалсафада қадриятлар инсон ва жамият ҳаёти учун аҳамиятли бўлган моддий ва маънавий бойликлар сифатида талқин қилинади. Миллий қадриятлар эса муайян халқнинг тарихи, маданияти ва ижтимоий тажрибаси асосида шаклланган маънавий мезонлар тизимини англатади.

Қорақалпоқ халқи миллий қадриятларининг асосини меҳнатсеварлик, катталарга ҳурмат, меҳмоннавозлик, ҳамжихатлик, бағрикенглик ва ватанпарварлик каби фазилатлар ташкил этади. Мазкур қадриятлар халқнинг кўп асрлик ҳаётининг тажрибаси натижасида шаклланган бўлиб, бугунги кунда ҳам ижтимоий муносабатларни тартибга солишда муҳим аҳамиятга эга.

Фалсафий нуқтаи назардан миллий қадриятлар инсоннинг маънавий камолоти ва жамиятнинг барқарор ривожланиши учун хизмат қиладиган муҳим ижтимоий институт ҳисобланади. Улар орқали инсон ўзининг миллий мансублигини ҳис қилади, маданий меросга дахлдорлигини англайди ва келажак авлод олдидаги масъулиятини ҳис этади.

Қорақалпоқ халқининг маънавий мероси ва миллий қадриятлари

Қорақалпоқ халқи маънавий маданиятининг шаклланишида халқ оғзаки ижоди муҳим ўрин эгаллайди. Достонлар, афсоналар, мақоллар ва қўшиқлар халқнинг тарихий хотираси ҳамда маънавий тажрибасини сақлаш вазифасини бажариб келган.

Айниқса, «Қирқ қиз», «Алпамис», «Едиге» каби достонларда миллий ғурур, жасорат, ватанга муҳаббат ва адолат ғоялари кенг ёритилган. Ушбу асарлар

орқали халқнинг маънавий идеаллари ва ижтимоий қарашлари авлоддан авлодга етказиб келинмоқда.

Оила институти ҳам миллий қадриятларнинг асосий ташувчиларидан бири ҳисобланади. Қорақалпоқ оилаларида фарзанд тарбиясига катта эътибор қаратилиб, катталарга ҳурмат, кичикларга меҳр, ҳалол меҳнат ва инсонийлик фазилатлари тарбиянинг асосий мезони сифатида қаралади. Бу эса миллий қадриятларнинг ҳаётда амал қилиши ва узлуксиз давомийлигини таъминлайди.

Глобаллашув ва миллий қадриятлар

Глобаллашув жараёни миллий маданиятлар ривожига янги имкониятлар яратиши билан бир қаторда муайян хавфларни ҳам келтириб чиқармоқда. Ахборот технологияларининг жадал ривожланиши турли маданий таъсирларнинг кучайишига олиб келмоқда.

Бундай шароитда миллий қадриятларни сақлаш фақат анъаналарни муҳофаза қилиш билан чекланиб қолмайди. Улар замонавий ижтимоий муносабатлар талабларига мослаштирилиши ва ёшлар онгига замонавий усуллар орқали сингдирилиши лозим.

Миллий қадриятларни модернизация қилиш уларнинг мазмунини сақлаган ҳолда янги ижтимоий шароитларга мослаштиришни англатади. Масалан, меҳмоннавозлик ва ҳамжиҳатлик каби қадриятлар бугунги кунда фуқаролик жамиятини ривожлантириш ва ижтимоий ҳамкорликни кучайтиришга хизмат қилиши мумкин.

Миллий қадриятлар ва ёшлар тарбияси

Ёшлар маънавиятини шакллантиришда миллий қадриятлар муҳим тарбиявий ресурс ҳисобланади. Миллий қадриятларга таянган тарбия ёшларда ватанпарварлик, масъулият, миллий ғурур ва фуқаролик позициясини шакллантиришга хизмат қилади.

Замонавий таълим тизимида миллий қадриятларни ўқитишнинг инновацион шаклларида фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Фольклор кечалари, тарихий-маданий лойиҳалар, музей дарслари ва рақамли таълим ресурслари орқали ёшларда миллий маданиятга қизиқишни кучайтириш мумкин.

Шунингдек, миллий қадриятларнинг умуминсоний қадриятлар билан уйғунлигини таъминлаш ҳам муҳимдир. Бу ёшларнинг ҳам миллий, ҳам глобал миқёсдаги жараёнларга онгли муносабатда бўлишига ёрдам беради.

Хулоса

Тадқиқот натижалари қорақалпоқ халқи миллий қадриятлари маънавий-маданий ҳаётнинг муҳим асоси эканлигини кўрсатди. Улар халқнинг тарихий хотираси, миллий ўзлиги ва маънавий барқарорлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга.

Глобаллашув шароитида миллий қадриятларни сақлаш ва ривожлантириш уларни замонавий ижтимоий муносабатлар билан уйғунлаштиришни талаб этади. Миллий қадриятларнинг ҳаётийлиги уларнинг кундалик ижтимоий амалиётда фаол иштирок этиши билан белгиланади.

Шу боис таълим, маданият ва маънавий соҳаларида миллий қадриятларни тарғиб қилиш ҳамда уларнинг тарбиявий имкониятларидан самарали фойдаланиш миллий тараққиётнинг муҳим шартларидан бири ҳисобланади.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Назаров Қ. Қадриятлар фалсафаси. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, 2011. – 320 б.
2. Хажиева М.С., Матякубова Г.А. Ижтимоий фалсафа. – Урганч: Milleniumus print, 2024. – 456 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2021. – 464 б.
4. Иноятлов С. Қорақалпоқ халқи маънавий маданияти тарихи. – Нукус: Қорақалпоқстан, 2018. – 276 б.
5. Schwartz S.H. Universals in the Content and Structure of Values // Advances in Experimental Social Psychology. – 1992. – Vol. 25. – P. 1–65.
6. Inglehart R., Welzel C. Modernization, Cultural Change and Democracy. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 344 p.